

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*NSA Surveillance,
Confidentiality
& Halachah*

Rabbi Mordechai Becher
ד' שבט תשע"ד • January 5, 2014

Encyclopedia Talmudit - Hezek Re'iyah (Quoted in dedication page of The Unwanted Gaze by Jeffrey Rosen)

Even the smallest intrusion into private space by the unwanted gaze causes damage, because the injury caused by seeing cannot be measured

(1) במדבר כ"ד א'-ה'

ב וַיִּשָׂא בַלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים: ג וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בַּלְעָם בְּנֵי בְעֹר וַנָּאִם הַגָּבֵר שְׂתֵם הָעַיִן: ד נָאִם שִׁמְעֵ אֲמַרְיָאֵל אֲשֶׁר מַחְזֶה שְׂדֵי יַחְזֶה נָפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם: ה מֵה־טָבוֹ אֶהְלִיךְ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתִּיךְ יִשְׂרָאֵל:

(2) רש"י שם

מה טובו אהליך: על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה:

(3) בראשית י"ט כ"ט

וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכֶּכֶר וַיִּזְכָּר אֱלֹהִים אֶת־אֲבָרָהֶם וַיִּשְׁלַח אֶת־לוֹט מֵתוֹךְ הַהֶפְכָּה בְּהַפֵּךְ אֶת־הָעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט:

(4) רש"י שם

ויזכור א-להים את אברהם: מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה (יב יט) אחותי היא, ולא גילה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקב"ה עליו:

(5) שמות ב': י"ד

וַיֹּאמֶר מִי שְׁמֶךָ לְאִישׁ שׁוֹר וְשִׁפְט עָלֵינוּ הִלְהַרְגֵנִי אַתָּה אָמַר פֶּאֶשֶׁר הִרְגֵת אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מִשָּׂה וַיֹּאמֶר אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר:

(6) רש"י שם

ויירא משה: כפשוטו. ומדרשו דאג לו על שראה בישראל רשעים דלטורין, אמר מעתה שמא אינם ראויין להגאל:

(7) מהר"ל גור אריה שמות ב': י"ד

ומדרשו דאג לו על שראה שיש בהן דלטורין. המדרש הזה (שמו"ר א, ל) יש בו טעם נפלא, כי מי שיש בו מדה זאת אינו ראוי לגאולה, לפי שהגאולה היא נמשכת ממדריגה פנימית עליונה שהיא אינה בגלוי, ומי שמגלה דברים - הפך זה, שדבק במדריגה תחתונה, והיא נקראת מדריגה גלויה וחיצונה. לכך כאשר ראה דלטורין בישראל אמר שראויים לשעבוד, שהשעבוד מדריגה תחתונה וראוי להם השעבוד, שהרי הם בעלי רכיל מגלים הסוד, וראוי להם השיעבוד שהוא מדריגה גלויה תחתונה. וכאשר הוא נוטה אל הפחיתות אז הוא מגלה סוד, שהרי הוא יוצא ממעלתו העליונה ודבק במדריגה התחתונה. ולפיכך נמצא זה יותר בישראל מכל האומות, והוא גורם להם השעבוד. ואם זה שהוא דבק במדריגה התחתונה הגלויה - הוא במדריגת השפלות כמו שהוא מדריגת הנשים והאומות, זה שהוא מוציא הנסתר ומגלה סוד - הוא בתכלית השפלות, עד שיגיע לו שעבוד בתכלית. כתבתי זה להגיד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם (עפ"י ישעיה נח, א), אולי ינצלו מן החטא הגדול....

8) של"ה מסכת פסחים מצה עשירה - דרוש שלישי (א)

שלז. והואיל ואתא המאמר לידי, אפרש בו. שיש לתמוה, הלא אמרו רבותינו ז"ל (שמות רבה פ"א ס"ל) להיפך, בפסוק (שמות ב, יד) 'ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר', וכמו שהביא רש"י (שם), שדאג על שיש בישראל דלטורין, אמר, מעתה שמא אינם ראויין להגאל. נודע הדבר, שהייתי תמה, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות שיהיו נרדים כו', אבל רואה אני שהם ראויים לכך.....
 שלה. אך יש להתבונן במאמר הזה, בשלמא בשביל שלא היה בהם גלוי עריות ניחא, דכל מקום שתמצא זנות אנדרלמוסיא כו' (ירושלמי סוטה פ"א ה"ה), ואיך יהיו נגאלים, וכן בזכות שלא היה בהם לשון הרע ניחא, כי חטא לשון הרע גדול מעבודה זרה ושפיכות דמים וגלוי עריות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ערכין טו ב; ירושלמי פאה פ"א ה"א). עוד אמרו (דברים רבה פ"ה ס"ט), דורו של שאול כו' לא היו נוצחים, בשביל שהיו ביניהם דלטורין, דורו של אחאב היו עובדי עבודה זרה היו נוצחין, בשביל שלא היו בהם דלטורין כו'....

9) סדור תפילה

וְלַמְלַשְׁיָנִים אֵל תְּהִי תַקְוָה, וְכָל הַרְשָׁעָה פָּרְגַע תֵּאבֹד, וְכָל אוֹיְבֶיךָ מִקְּרָה יִפְרָתוּ, וְהַזֹּדִים מִקְּרָה תִּעְקַר וּתְשָׁבֵר וּתְמַגֵּר וְתִכְנֶיעַ בְּמִקְרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, שֶׁבֵר אֵיבִים וּמְכַנְיַע זֵדִים.

10) בבלי יומא ד:

(ויקרא א) ויקרא אל משה וידבר למה הקדים קריאה לדיבור? - לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורוהו. מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורוהו. לאמר אמר רבי מנסיא בשמיה דרבה: מניין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר, עד שיאמר לו לך אמור - שנאמר (ויקרא א) וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר.

11) חפץ חיים באר מים חיים הלי לה"ר כלל ב'

ואין להקשות על זה ממה שאמרו ביומא (דף ד' ע"ב) מנין לאומר לחבירו דבר שהוא בבל יאמר עד שיאמר לו לך אמור תלמוד לומר לאמר עיין שם והובא דין זה בסמ"ג, ואצל הקב"ה חס ושלום לא שייך להצר לו או להזיקו אלמא דבכל גווני אסור עד שיתן לו רשות בפירוש, יש לומר דשם הוא מדה טובה בעלמא שצריך האדם להרגיל עצמו בזה בכל גווני כדי שלא יבא לעולם לקלקול על ידי זה, אבל כאן איירינן לענין איסור לאו של לשון הרע (ובהאי ניחא שלא הביא הרמב"ם ז"ל האי דינא דיומא). ועוד אפשר לומר דמאי דאמרינן שהוא בבל יאמר דוקא אם הכניסו בביתו ביחיד דמשמע קצת שהוא מקפיד בדבר שלא יתגלה דומיא דהתם דהכניסו הקב"ה לאוהל מועד ביחיד וקולו של הקדוש ברוך הוא לא היה נשמע חוץ לאוהל כמו שכתב רש"י בחומש בשם התו"כ לכן אסור אף דלא חזינן שום ריעותא על ידי הגילוי, אבל אם סיפר לו בחוץ דלא היה שום גילוי מילתא כלל שהוא מקפיד, אז תלוי רק בזה, אם יוכל להיות לו קצת ריעותא עי"ז שיגלה אסור אם לא שסיפר לו באפי תלתא, ואם לאו מותר, וכן משמע קצת בדברי מהרש"ל בביאוריו על הסמ"ג בלאו ט' עיין שם:

12) בבלי בכא בתרא ב:ג.

והיזק ראייה לאו שמיה היזק? (סימן: גינה כותל כופין וחולקין חלונות דרב נחמן) ת"ש: וכן בגינה גינה שאני, כדר' אבא, דאמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב: אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה. והא וכן קתני אגויל וגזית. ת"ש: כותל חצר שנפל - מחייבין אותו לבנות עד ד' אמות נפל שאני. ודקארי לה מאי קארי לה? סיפא איצטריכא ליה: מד' אמות ולמעלה - אין מחייבין אותו. ת"ש: כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר ש"מ: היזק ראייה שמיה היזק הזיקא דרבים שאני. ודיחיד לא? ת"ש: אין חולקין את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה וד' אמות לזה הא יש בה כדי לזה וכדי לזה - חולקין, מאי לאו בכותל לא, במסיפס בעלמא. תא שמע: החלונות, בין מלמעלה בין מלמטה ובין מכנגדן - ד' אמות ותני עלה: מלמעלן - כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן - כדי שלא יעמוד ויראה, מכנגדן - כדי שלא יאפיל הזיקא

דבית שאני. תא שמע, דאמר רב נחמן אמר שמואל: גג הסמוך לחצר חבירו - עושין לו מעקה גבוה ד' אמות שאני התם, דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג: לדידי קביעה לי תשמישי, לדידך לא קביעה לך תשמישתך, ולא ידענא בהי עידנא סליקא ואתית דאיצטנע מינך. לישנא אחרינא אמרי לה: סברוה מאי מחיצה? פלוגתא, דכתיב: (במדבר ל"א) ותהי מחצת העדה, וכיון דרצו - בונין את הכותל בעל כורחן, אלמא: היזק ראייה שמייה היזק. אימא: מאי מחיצה? גודא, דתניא: מחיצת הכרם שנפרצה - אומר לו גדר, נפרצה - אומר לו גדר, נתיאש הימנה ולא גדרה - הרי זה קידש וחייב באחריותה וטעמא דרצו, הא לא רצו - אין מחייבין אותו, אלמא: היזק ראייה לאו שמייה היזק אי הכי, בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה אלא מאי? פלוגתא, אי הכי, שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה כדאמרי אינשי: תא נעביד פלוגתא. ואי היזק ראייה שמייה היזק, מאי איריא רצו? אפי' לא רצו נמי א"ר אסי א"ר יוחנן: משנתנו - כשאין בה דין חלוקה, והוא דרצו. מאי קמ"ל? דכי לית ביה דין חלוקה כי רצו פליגי, תנינא: אימתי? בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים - אפילו פחות מכאן חולקין אי מהתם, הוה אמינא: אפילו פחות מכאן - במסיפס בעלמא, קמ"ל הכא כותל.

13) בבלי סנהדרין כ"ט.

גמרו את הדבר, היו מכניסין אותן. הגדול שבדיינין אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. ומניין לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבים אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי - על זה נאמר (ויקרא י"ט) לא תלך רכיל בעמך ואומר (משלי י"א) הולך רכיל מגלה סוד.

14) שו"ת הלכות קטנות חלק א' סימן רע"ו

שאלה מה שנוהגין לכתוב ע"ג האגרות ופגי"ן אם יש בו ממש: תשובה בלאו הכי נראה שיש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבירו ומה לי לא תלך רכיל לאחרים או לעצמו:

15) באר הגולה יורה דעה של"ד

חרם קדמונים..... ושלא לראות בכתב ששולח אדם לחבירו בלא ידיעתו ובלא רשותו.

16) שו"ת חקקי לב (ר' חיים פלאגי) יו"ד מ"ט

יש לנו לחקור מאיזה טעם אסר רבינו גרשום דבר זה, האם משום שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח) "מאי דעלך סני, לחברך לא תעביד" כמבואר בשבת (דף לא ע"א), או שמא איסורו הוא משום גונב דעת הבריות, שהרי לא גרע מהגונב דעת חבירו, שזה הוי יותר חמור שגונב דעתו ממש שהוא במצפוני לבו....

17) שו"ת תורת חיים ח"ג סימן מ"ז

..אסור משום גזל משום דהוי כשואל שלא מדעת דהוי גזלן.

18) בבא בתרא דף ק.ב.

תנו רבנן: דרך היחיד - ארבע אמות דרך מעיר לעיר - שמונה אמות דרך הרבים - שש עשרה אמות דרך ערי מקלט - שלשים ושתים אמות. א"ר הונא: מאי קראה? דכתיב: (דברים י"ט) תכין לך הדרך, דרך - הדרך. דרך המלך - אין לה שיעור. שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו.

19) רש"י - (בבא קמא דף ס.ב.)

מלך פורץ גדר שדה אחרים לעשות לו דרך ולאוכלוסין שלו דאמרי' בב"ב (דף ק) דרך המלך אין לה שיעור.

(20) בבא קמא קי"ג.א.

מתני'. אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבאין, ואין נוטלין מהם צדקה, אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק. גמ'..... ומוכסין. והאמר שמואל: דינא דמלכותא דינא אמר רב חנינא בר כהנא אמר שמואל: במוכס שאין לו קצבה דבי ר' ינאי אמרי: במוכס העומד מאליו.....

(21) בבא קמא דף קיג.ב.

אמר שמואל: דינא דמלכותא דינא. אמר רבא: תדע, דקטלי דיקלי וגשרי גישרי ועברינן עלייהו.

(22) ר"ן נדרים דף כח.א.

העומד מאליד שלא במצות המלך וכתבו בתוספות דדוקא במלכי עובדי כוכבים אמר דדינא דמלכותא דינא מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ אבל במלכי ישראל לא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה וכי אמרינן דינא דמלכותא דינא ה"מ לענין שאם קנה אחד מכס זה חייבים ליתן לו את המכס וכן נמי אם לא קנה אותו אלא שהוא ממונה לגבות את המכס שאינו רשאי ישראל חבירו לישבע שהן תרומה דליכא אונסא כיון דדינא דמלכותא דינא.

(23) רשב"ם בבא בתרא דף נד.ב.

והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא כל מסים וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים שרגילים להנהיג במלכותם דינא הוא שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו והלכך דין גמור הוא ואין למחזיק בממון חבירו ע"פ חוק המלך הנהוג בעיר משום גזל.

(24) תוספות בבא קמא דף נח.א.

אומר ר"י שאם בא ישראל וקנאו מיד השר מחזירים לבעלים ונוטל מה שהנהו דאין זה דינא דמלכותא אלא גזילה כי ראינו במדינה שסביבותינו שמשפט היהודים לעמוד כמו פרשים בכל מקום שירצו ובדין מלכותא היו תופסין שלא יחזיק המושל בנחלת היהודים כשיצאו מעירו וכן היו נוהגין בכל ארץ בורגוני"א ואם יש שר שבא לשנות את הדין ולעשות דין לעצמו אין זה דינא דמלכותא שהרי זה הדין אין הגון כלל ודמיא למוכס שאין לו קצבה (לקמן דף קיג.).

(25) שיטה מקובצת בבא קמא קי"ג.

וכתב הרמ"ה ז"ל בפריטיו וז"ל ושמע מינה דכי אמר שמואל דינא דמלכותא דינא בדבר שיש לו קצבה אבל מיני מסים וארנונות שהמלך מטיל לצרכו ואין להם קצבה גזלנות גמורה היא ואי זבין ארעא דישאל עלייהו זביניה לאו זביני. ע"כ:

(26) ים של שלמה בבא קמא פרק ו' י"ד.

ונראה, אפילו אם לא היו היהודים כפרשים. או במקום שאין אותה הדת נוהג שיהודים כפרשים, אלא כאחרים. והדת נהג, שהמלך לוקח כל אשר לו מי שברח מעירו. אפ"ה נראה, אף שיכול ליקח הקרקע שלו, ולא מיקרו גזילה, אלא דינא. מ"מ היכא שלוקח כל ממונא, כגון מטלטלים. בכה"ג לא אמרינן דינא דמלכותא. כי לא נתנו לו בני המדינה היתר ליקח כל אשר לו, בעבור שהולך ממנו. אם לא בתים ושדות, ולא מטלטלים, כי הקרקעות סברא נותנת שהן שלו, כי לו הארץ. אבל לא הממון שיגע ומצא, כי מאין הוא לו.

27) הרב יצחק זילברשטיין, חשוקי חמד בבא בתרא דף ס' עמוד א'

דברים שאפשר להכשל באיסור היזק ראייה
 תנן בבבא בתרא דף ס ע"א לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. ואמרינן בגמרא
 מנהגי מילי א"ר יוחנן דאמר קרא וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, מה ראה ראה שאין
 פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר ראוין הללו שתשרה עליהם שכינה.
 וכתב בסידור הגר"א בביאור הוידוי "גזלנו", לא יחשוב האדם מעולם לא גזלתי, משאי ומתני באמונה.
 שצריך לדעת שדיני גזל הם כהררים התלויים בשערה, ועלולים לטעות בהם... וממיני הגזל כאשר שפך מים
 אצל כותלו של חברו, או כשהסתכל בחלון חברו לראות במעשיו.
 עוד אמרינן בגמרא דף ב ע"ב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה, שלא יזיקנו
 בעין הרע.

והנה יש עוד דברים שיש להזהר בהם שלא להסתכל, ויש בזה היזק ראייה.

אסור להסתכל כשמכניסים חולה לאמבולנס

כתב הקהילות יעקב (סימן ה) שבעיקר דין היזק ראייה יש שלשה ענינים, היזק לגופו, והיזק לממונו,
 ואיסורא, וכל המציץ בחצר חבירו בשעה שהוא עושה מילי דצניעותא ומתבייש בזה, הרי זה צערא דגופא,
 ובזה כו"ע מודים שהיזק ראייה שמיא היזק, עיי"ש.

והנה לפעמים כשמגיע אמבולנס לפנות חולה לבית החולים, ויש נערים שמתאספים כדי לראות, ודבר זה
 מפריע לחולה, ולפעמים הוא חולה שיש בו סכנה ומתבייש בהסתכלות זו. ואם חז"ל אמרו שאסור להסתכל
 בחצר חבירו כי מתבייש בזה, כ"ש בחולה שיש להזהר בזה, צא וראה כמה דברים התירו חז"ל משום יתוביה
 דעתיה דחולה, וכ"ש שיש להזהר מאד שלא לעשות דברים, שגורמים ההיפך מיתוביה דעתיה. לכך יש לדעת
 שמן הדין אסור להסתכל, והמסתכל עובר על איסור של היזק ראייה, זאת בנוסף לסכנה שנגרמת לחולה.
 וכל מי שדואג באמת לשלום החולה, במקום להסתכל את מי מכניסים, ועל ידי זה יגרום להרעת מצבו,
 יתרחק מהמקום ויאמר פרק תהלים לרפואת החולה. ומצוה גדולה לגרש את כל הסובבים המסתכלים, וגם
 את הילדים.

הסתכלות במכתב של חבירו

כתב הכלבו (סימן קטז) שיש חרם דרבינו גרשום שלא לראות בכתב ששולח אדם לחבירו בלא ידיעתו ובלא
 רשותו. וכן הובא בבאר הגולה (יור"ד סוף סימן שלד) שהחרים רבינו גרשום מאור הגולה שלא לראות בכתב
 חבירו שלא ברשותו אלא אם כן זרקו.

וכתב השלטי גבורים (שבועות דף יז ע"א מדפי הרי"ף) שצריך לכתוב על האגרת שאסור לפותחה, ובפירושו
 דבריו כתב הכנה"ג (יור"ד סימן שלד אות ה) וז"ל: יש חרם שלא יפתח אדם אגרת חבירו והפותחה הוא
 מנוודה, ואפילו נימא שאינו מנוודה עד שינודהו, אם היה כתוב על גבו 'ופגיין דרגמ'ה' [ראשי תיבות: ו'פורץ
 ג'דר י'שכנו נ'חש, ד'רבינו ג'רשום מ'אור ה'גולה] אעפ"י שהאיש שרשם החרם על האגרת לא היה בר
 סמכא, אם הפותח יודע שיש חרם דרגמ"ה, הוא בחרם. אולם בשו"ת חקקי לב (יור"ד סימן מט) כתב וז"ל:
 נראה דעיקר החרם שחל הוא בשרשום על האיגרת, הא לאו הכי דליכא רשימה כלל נראה דפטור לגמרי.
 אולם יעוין בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן רעו) שדן בדבר מה שנוהגין לכתוב ע"ג האגרות ופגיין אם יש
 בו ממש. והשיב וז"ל: בלאו הכי נראה שיש איסור לבקש ולחפש מסתוריו של חבירו, ומה לי לא תלך
 רכילי, לאחרים או לעצמו. ובשו"ת בית דוד (יור"ד סימן קנח) החמיר וכתב דאפילו ראה מכתב חבירו בשוגג
 צריך כפרה.

ובטעם האיסור כתב בשו"ת חקקי לב (שם) יש לנו לחקור מאיזה טעם אסר רבינו גרשום דבר זה, האם משום
 שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט יח) "מאי דעלך סני, לחברך לא תעביד" כמבואר בשבת (דף לא
 ע"א), או שמא איסורו הוא משום גונב דעת הבריות, שהרי לא גרע מהגונב דעת חבירו, שזה הוי יותר חמור
 שגונב דעתו ממש שהוא במצפוני לבו, ובשו"ת תורת חיים (למהרח"ש, ח"ג סימן מז) כתב דאסור משום גזל
 משום דהוי כשואל שלא מדעת דהוי גזלן.

הרי שיש שלושה טעמים למה אסור לפתוח מכתב, א. משום ואהבת לרעך כמוך, ב. משום גונב דעתו, ג.
 משום שואל שלא מדעת.

ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א אמר דהמהרח"ש שכתב דיש בזה חשש גזל, הוא דוקא כאשר המסתכל במכתב גזול ומפר את מחשבות בעל המכתב, אך אם רק מסתכל ואינו עושה כלום עם המידע שראה, אין בזה משום גזל.

שאלה: האם יש חרם דרבינו גרשום בקריאת גלויה פתוחה?

תשובה. בלקט הקמח (יו"ד סוף סימן שלד) כתב, המוצא אגרת סתומה וחתומה שכתוב עליה, "ופגי"ן דרגמ"ה" (ראשי תיבות: ופורץ גדר ישכנו נחש) אסור לקרותה, וכן יש להחמיר בפתוחה, וגם אם לא כתוב עליה ופגי"ן. ודבריו הם משו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן נט), ושם משמע במכתב שהיה סגור, ועתה הוא פתוח, שיתכן שהשולח מקפיד, אך אולי כששלח גלויה מותר לקרות. ויעוין בערוך השולחן (יו"ד סימן שלד סכ"א) שהסתפק בזה.

ובשו"ת קול גדול למהר"ם חביב (סימן קב) כתב שהמוצא מכתב פתוח זרוק ברחוב מותר לקרותו, שאני אומר שהקורא ראה שאין בו סודות, ולכן לא נזהר בשמירתו, וכעין מה שאמרינן בבבא מציעא (דף יג ע"א) המוצא שטר חוב לא יחזיר, משום שבנפילתו איתרע. ואין לומר שהתם הוה ספיקא דמונא ולכן אין מוציאין ממון מיד המוחזק, אבל הכא הוה ספיקא דאורייתא ויש להחמיר, אין לומר כן, שגם קריאת המכתב אינו ספק דאורייתא עיי"ש. וכן הוא לשון הבאר הגולה שהובא לעיל בשם רבינו גרשום: 'שהחרים רבינו גרשום מאור הגולה שלא לראות בכתב חבירו שלא ברשותו אלא אם כן זרקו'. ומסתבר שכהיום כאשר שולחים פקס, במקום ציבורי, וכתוב עבור נמען פלוני, הרי הוא אינו רוצה שיקראו זאת כולם, ומה ששלחו בגלוי כיון שאין לו אפשרות אחרת איך לשלוח, אך יתכן שאם לא כתב אישי או סודי, אינו מקפיד בכך, וצ"ע.

(28) תשובות והנהגות כרך ג סימן שפח

שאלה: חרם דרבינו גרשום שלא לקרוא מכתב

נדרשתי מיהודי אחד שהיה בסכסוך עם חבירו שברח וחייב לו רבבות ראנד, ועכשיו נפל לידו מכתב המיועד לבעל דינו וסבור שאם יפתח ויקראנו תהיה לו תועלת מרובה בדין תורה שמתכוון נגד חבירו, ובזה יציל ממנו ויקבל המגיע לו, רק חושש מחרם דרבינו גרשום שנידה המסתכל במכתב של חבירו כמבואר בבאר הגולה יו"ד ס"ס של"ד, ושלח לשמוע חו"ד.

ונראה לע"ד דהנה מעיקר הדין מפורש בש"ע ח"מ (סימן ד) שעביד איניש דינא לנפשיה במקום שיש פסידא ואפילו להכות חבירו ע"ש היטב, ובמכה חבירו גם כן יש נידוי וחרם, ואעפ"כ אמרינן שאדעתא להפסיד ממון כשאין עצה אחרת לא גזרו, ומסתברא דה"ג כוותיה.

אמנם לא נוכל להתיר ח"ו, שכל יחיד יעביד דינא לנפשיה שרוצה להציל בזה ממון, אלא חייב לבוא לפני ג' ת"ח שישמעו דבריו, ויסכימו שבזה דוקא יכול להציל ממנו, ויועיל גם כעין התרת חרם שצריך ג', ויתירו לו במקום הפסד גדול לקרוא מכתבו דבעל דינו כדי לזכות בממונו שאל"כ יפסידנו.

וביותר, הנה בעיקר החרם אני נבוך, שהאחרונים פירשו שמעיקרא גזר החרם באישות רק עד סוף אלף החמישי, וקיבלו עליהם להמשיך הלאה החרם, ולגבי חרם דמכתב לא מבואר אם כח החרם עליהם ועל זרעם, ואם החרים לנצח או לא. ובאמת נראה שגם בלי החרם אסור לפתוח מכתבי חבירו, ואין לאדם זכות ליקח של חבירו אפילו לקרוא בו אם מקפיד עלה, ולא דמי לחדר"ג לשאת שתי נשים או לגרש בע"כ, דדברים אלו מותרים מד"ת אלא דראה בהם צורך לאסור אף שמדין תורה ודאי מותר, והגביל החרם רק עד סוף אלף החמישי, שאז חכמי הדור יעיינו אם כדאי להמשיך בו, אבל כאן שבלאו הכי אסור, רק הואיל וזה קיל לאינשי ע"כ הוסיף ע"ז חרם, ובזה אפשר דלא הגביל כלל רק החרים לנצח, אמנם לרוב הפוסקים איסור זה בפתחת מכתב עיקרו הוא רק מדרבנן, ובפרט לאלף הששי דאינו בגדר חרם, שרבינו גרשום לא גזר גזירותיו לעולם שלא יהא כאילו מוסיף על התורה. (מלבד ש"א שרק לדורו הוא כדאורייתא).

ולכן לע"ד יש להתיר במקום פסידא, מיהו אסור להורות בעצמו, שלפעמים חבירו יפסיד עיי"כ שלא כדין, ובכה"ג אסור לו לקרוא, ועוד דאף שעביד איניש דינא לנפשיה במקום פסידא, דילמא מגיע לו הפסידא מדינא ואז לא שרי, ויש להביא ההכרעה לרב וכמ"ש.